

ΛΕΥΚΙΠΠΟΣ

Ο Λεύκιππος γεννήθηκε στην Μίλητο γύρω στο 485 π.Χ.. Ανήσυχο πνεύμα και κάτοχος των φιλοσοφικών κι επιστημονικών θεωριών της πατρίδος του μετέβη στην Ελέα, όπου παρακολούθησε τις διδασκαλίες του Ζήνωνος και του Μελίσσου, που, καθώς φαίνεται, τον καταγοήτευσαν.

Στην σχολή που ίδρυσε αργότερα στα Άβδηρα, βλάστησε ένα νέο θαυμάσιο δένδρο, που φέρει τα χαρακτηριστικά και της Ιωνίας και της Μεγάλης Ελλάδος: Πρόκειται για την **Ατομική θεωρία**, της οποίας υπήρξε ο αδιαμφισβήτητος (σύμφωνα με τον Αριστοτέλη και τον Θεόφραστο) **πατέρας και γεννήτορας**. Το γεγονός ότι για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα παραγκωνίσθηκε ή και αγνοήθηκε δεν οφείλεται στον μαθητή και εταίρο του Δημόκριτο αλλά στον Επίκουρο, ο οποίος είτε από υστεροβουλία (στον Κήπο εδιδάσκετο αποκλειστικά η ατομική θεωρία) είτε χάριν αστείότητας έλεγε την φράση: «**Λεύκιππον οὐδ' εἰ γέγονεν οἶδα**», που τελικά «**πέρασε**».

Ο Λεύκιππος, γνώριζε το Αναξιμάνδρειον Άπειρον, όπως γνώριζε και την αρχή του Εμπεδοκλέους, σύμφωνα με την οποία η οποιαδήποτε μεταβολή άλλο δεν είναι παρά **ανακατάταξη των στοιχειακών οντοτήτων**, οι οποίες κατά τον Μελίσσο είναι **αἰδίες** κι **αμετάβλητες**. Η «**διαλεκτική**» κι οι «**διχοτομίες**» του Ζήνωνος και το «**αμετάπτωτον**» του Μελίσσου τον συγκλόνισαν. «**Αν μεταβληθεί το ον, τότε θα χαθεί και την θέση του θα καταλάβει το μη ον... κι αν υπάρχει πολλαπλότητα των όντων, τότε πρέπει ένα - έκαστον εξ αυτών να είναι όπως ακριβώς είναι και το ένα Ον**», έλεγε ο Σάμιος. Ο Ακραγαντίνος κι ο Αναξαγόρας, αν και τα γνώριζαν αυτά, δεν μπόρεσαν να ξεπεράσουν τον Παρμενίδη, που ούτε ν' ακούση ήθελε για **μη ον** η κενό, αφού το «**παν εμπλέον εστί εόντος**». Ο Λεύκιππος τόλμησε να «**υιοθετήσει**» την έννοια του μη όντος ή κενού ως πρωταρχική προϋπόθεση για την ερμηνεία του φυσικού κόσμου, του οποίου η ύπαρξη οφείλεται στην κίνηση ή στον «**Ηρακλειτικόν πόλεμο**».

Το κενό, κατά τον Λεύκιππο, αποκτά μία μορφή ύπαρξης, που δεν είναι καθόλου υποδεέστερη εκείνης των ατόμων και **το μη ον** υπολαμβάνεται **ως ον** επίσης, κάτι για το οποίο δικαίως διαμαρτύρεται ο Πλάτων στον «**Πολιτικό**» του, διότι το κενό μόνο ως άρνηση και απουσία ύπαρξης ατόμων η όντων εννοείται και καθόλου δεν ταυτίζεται με τον χώρο, εντός του οποίου κινούνται τα άτομα και οι κόσμοι. Τα άτομα διαχωρίζονται ανάμεσα τους δια του κενού, το οποίο τους επιτρέπει πλήθος συνδυασμών και συσχετισμών, που ως αποτέλεσμα έχουν την δημιουργία απείρων ποικιλιών όντων και κόσμων.

Τα έσχατα δομικά στοιχεία των όντων δηλαδή τα απειροελάχιστα σωματίδια της ύλης ονομάζονται πλέον **άτομα**. Διατηρούν δε όλες τις ελεατικές ιδιότητες

ήτοι της ομοιογενείας, της συμπαγείας, της αμεταβλητότητας και της φυσικής (όχι όμως και μαθηματικής) α-διαιρετότητας. Προικίζονται ωστόσο και με το χάρισμα του Ηρακλειτικού **«αεικίνητου»**, ενώ ως μέσα διαφοροποίησης ανάμεσα τους διατηρούν το ίδιο σχήμα, την ίδια διάταξη και την ίδια κατάσταση (θέση) τους.

Με την κίνηση («αεικίνητον») συνδέεται άμεσα η έννοια της βαρύτητας. Τα συμπαγή και άτμητα δομικά στοιχεία της ύλης διαφέρουν αναμεταξύ τους ως προς το μέγεθος, σύμπτωμα του οποίου είναι το βάρος, που προσδιορίζεται ουσιαστικά από την μάζα. Η βαρύτητα αποτελεί θεμελιακή ιδιότητα των (ολοκληρωμένων αυτών οντοτήτων, που ονομάσθηκαν άτομα. Το κενό βέβαια δεν έχει μέγεθος και κατά συνέπεια βάρος, ιδιότητες που αφορούν αποκλειστικά στα άτομα. Εξ αιτίας και της βαρύτητας προκαλούνται διάφορες συγκρούσεις, αναπηδήσεις και παλμοί στα άτομα, των οποίων η **«συμπεριφορά»** στο κενό προσδιορίζεται από μηχανικές μοναχά αιτίες. Ο Λεύκιππος δεν αισθάνθηκε καθόλου υποχρεωμένος να εξηγήσει την πρωταρχική κίνηση των ατόμων, διότι τόσο η κίνηση, που προκαλείται απ' τις βίαιες συγκρούσεις των ατόμων, όσο και η ίδια η κίνηση που προκαλεί τις συγκρούσεις αυτές είναι σύμφυτες με την υλική φύση των ατόμων, όπως σύμφυτη είναι και η κίνηση των τελευταίων, τα οποία, καθώς είπαμε, είναι προαιώνια. Προαιώνια άρα είναι και η κίνηση τους στο κενό...

Αποτέλεσμα των συγκρούσεων των ατόμων και των κινήσεών τους είναι η δημιουργία κόσμων μέσα στους κόλπους του άναρχου (= χωρίς αρχίνισμα, αιωνίου) σύμπαντος. Συγκρουόμενα τα άτομα, συγκεντρώνονται πολλά μαζί και δημιουργούν την δίνη. Αρχίζει δηλαδή να μπαίνει η ύλη σε μία στροβιλική κίνηση, η οποία αυξάνεται διαρκώς λόγω της επιτάχυνσης. Με την μηχανική ετούτη κίνηση τα άτομα αλλάζουν θέσεις στο δυναμικό πεδίο της κοσμικής δίνης ανάλογα με το βάρος τους. Συναντώμενα δε με άλλα όμοια τους τείνουν να συγκροτήσουν τα μεγάλα ολικά σύνολα ήτοι της **γης**, του **νερού**, του **αέρος** και του **πυρός**. Αφού σχηματισθούν αυτά τα υλικά σύνολα, οι στοιχειακές μάζες, τότε η δίνη εξαφανίζεται, διότι στα συγκεντρωμένα τοιουτοτρόπως άτομα επέρχεται ισορροπία: **«Ισορρόπων διὰ το πλήθος μηκέτι δυναμένων Περιφέρεισθε»**, σύμφωνα με τον Διογένη τον Λαέρτιο. Στο ερώτημα: **«πώς διευθετήθηκαν με την περιστροφική κίνηση τα άτομα»**, ο Λεύκιππος άπαντα: **«Με την δίνη αναπτύσσονται μηχανικές δυνάμεις, που οδηγούν τα βαρύτερα εκ των ατόμων προς το κέντρο όπου δημιουργούν τη γη και το ύδωρ, τα δε ελαφρύτερα προς τα άκρα του κενού, όπου δημιουργούν τον αέρα και το πυρ. Τα τέσσερα μεγάλα υλικά σώματα ομού αποκτούν ένα σφαιρικό σχήμα και περιβάλλονται από ένα περικάλυμμα δίκην υμένος»**. Δεδομένου ότι τα

άτομα είναι υπεράριθμα και άπειρο το κενό, επιτρέπεται η δημιουργία απείρων κόσμων, όπως και η εξαφάνιση τους...

Ο άνθρωπος, κατά τον Λεύκιππο, είναι κι αυτός ένας μικρός κόσμος, που υπόκειται στην γένεση και την φθορά (μόνο τα άτομα είναι αδιάφθορα και αιώνια). Επικοινωνεί δε με τους άλλους κόσμους δια των αισθήσεων κυρίως. Οι αισθήσεις, κατά τον σοφό, αποτελούν αποτέλεσμα των πόρων και των απορροών των αντικειμένων, μία θεωρία που καθώς φαίνεται, την δανείσθηκε απ' τον Εμπεδοκλή εν όλω ή εν μέρει. Οι συναντήσεις των ατόμων, που απορρέουν από τα όντα αφ' ενός κι απ' τα αισθητήρια όργανά μας αφ' ετέρου, δημιουργούν στην κόρη του οφθαλμού την εικόνα. Βέβαια οι εν λόγω απορροές δεν συναντώνται στον οφθαλμό αλλά στον αέρα, μεταξύ αντικειμένων και κόρης, όπου σχηματίζεται η εικόνα, που φανερώνεται εν συνεχεία στους οφθαλμούς μας. Μ' ένα παρόμοιο τρόπο λειτουργούν και οι άλλες αισθήσεις. Την θεωρία αυτή περί αισθήσεων υιοθέτησαν ο Δημόκριτος, ο Πλάτων και ο Θεόφραστος.

Ο Λεύκιππος υψώνει την Αναγκαιότητα στην θέση της υπέρτατης θεότητας. Το τυχαίο εκτοπίζεται από την φυσική του Μιλήσιου, διότι λέει αδυνατούμε να το προσδιορίσουμε αιτιακά και ίσως δεν πρόκειται καν περί αιτίου: **«Οὐδὲν χρῆμα <λοιπὸν> μάτην γίγνεται, ἀλλὰ πάντα ἐκ λόγου τε καὶ ὑπ' ἀνάγκης»!**